

magyar játékszín

Lászlóhoz, a kicsit esszéisztikus dráma-költőhöz. Mindent a pszichodramának rendelt alá és így érte el a csehovi hangulatot, mely ezúttal nem külsőlegesen borult rá a darabra, hanem szervesen nőtt ki abból.

A legélesebb drámai jelenetek is halk vonalvezetésűvé váltak és még akkor is, ha néha fel-felcsattant a dráma eredeti és felszíni hangulatából eredő erősebb tónus, mindig elnyomta azt a pianissimo. Vagy legalábbis a piano. Éles összecsapás pianóban - a halkság ereje - ezek voltak az első szembetűnő színpadi tanulságok a *Bodnárné* előadásából. Csupán egyetlen mozzanatot emelnék ki. Miután Bodnárné kedvenc fiát, a modern Toldi Györgyöt a modern Toldi Miklós megölte - a családanya úgy akarja beállítani a tettet, mintha véletlen öngyilkosság történt volna vadász-puskával. E látszatot csak úgy lehet megteremteni, ha a már halott fiú fejét szétlövik. S ekkor a darab elmehetett volna szinte a hullagyalázás irányába és a színpad teljességgel naturalista jellegűvé alakult volna. Ádám beállításában viszont nemcsak a puskalövést nem halljuk, hanem a Bodnárnét játszó Kiss Manyi ügyetlen tudatossággal veszi kéz-be a puskát, s így finoman, szinte gyengéden fordítja csaknem félkört leírva vele a halott fiú felé (a fiúból a szín-padon semmi sem látszik) - s ezután legördül a függöny.

Az ilyen finom mozzanatok közül igen sokat sorolhatnék még fel, de még-sem ezek döntik el a bemutató értékét.

HERMANN ISTVÁN

Bodnárné

*Németh László drámája a
Madách Színházban*

A közönség szorongással várta a bemutatót. Egyesek azért, mert jó néhány év-tizedes és már elmúlt hangulatot idéz vissza a dráma, mások azért, mert - ismerve a darabot - félték a parasztdráma és a kezdő Németh László dramaturgiai nehézségeitől. A szorongásnak azonban nem sok oka volt, mint ezt Ádám Ottó rendezése bebizonyította. Nem mintha a dráma, vagyis a hu-szadik századi környezetbe helyezett Toldi Miklós-situáció a maga közvetlen formájában hatott volna. Valami egészen más hatott. De ahhoz, hogy ezt a hatást elemezzük, mélyebbre kell pillantani Ádám Ottó színpadában.

Ahelyett hogy „kodolányis” parasztdráma-hangulatot teremtett volna a rendezés, inkább valami csehovi hangulat áradt el a színpadon és nézőtérén. egyaránt. Nem a dráma eredeti elementáris összeütközése, a két testvér jellemének különbsége, a szituáció teremtette könnyedség és a szenvedés ellentéte került a középpontba. Ez egy motívum volt, de olyan, mely mintegy aláfestette és megértette a sokkal mélyebb drámát, Bodnárnéét. Ádám Ottó nyilván úgy látta, hogy ez a pszichodráma vezet át a későbbi, már fejlettebb Németh

KISS MANYI A BODNÁRNÉ CÍMSZEREPÉBEN
(MADÁCH SZÍNHÁZ) (IKLÁDY LÁSZLÓ FELV.)

Ezek a mozzanatok azért állnak össze egésszé, mert az említett pszichodramának olyan közvetlen benső és vibráló mondanivalója van Ádám Ottó színpadán, ami biztosítja, hogy a megoldások egységbe forrjanak, hangulatilag kiteljesedjenek. Bodnárné drámája mögött meghúzódik egy nagyon általános gondolat, mely már önmagában is megérdemelné a dráma színpadra hozatalát. Ez pedig Bodnárné igazsága. Jogilag minden ép érzésű ember azt mondja, hogy a gyilkosnak bűnhődnie kell. S ha a gyilkos éppen az anya kedvesebb fiát gyilkolta meg, akkor az anyának száz-ezerszeresen *e z* a véleménye. Csakhogy így egyszerre két fiút veszít el. És ez a felfokozott igazságérzet szembekerül a felfokozott és most már egyetlen fiúra koncentrálódó szeretettel, érdekléssel stb. Ez a pszichodráma látszatkonfliktusa. A mélyebb konfliktus azonban a jog és a valóság között van. A jog mindig csak az utolsó pillanatot nézi és nézheti. A valóság azonban folyamat és az utolsó pillanat elszakíthatatlan mindattól, ami előbb történt. Ezért a jog igazságtalan. Ezért Bodnárné öntétele mélyebb a jognál.

Egy gyilkosság mai jelentése

Mert mi vezetett el a gyilkossághoz? Az, hogy Bodnárné anyai szeretetét az egyik fiára pazarolta csupán, hogy nem Toldi Lőrincnéként viselkedett, hanem megfordította, azokat a viszonylatokat, amelyeket Arany ábrázolt. Kedvenc és tanítatott fia boldogan élt, a másik fiú rossz sorsából, a másik vállán, a másik erőfeszítéseinek elődsídjeként. És a tár-

sadalmi tekintély, az anyai szeretet, a szerelem, tehát minden a parazitáié: a megvetés, a gúny, sőt az ingerkedés is a dolgozó fiú osztályrésze. Németh nyilván úgy gondolta, hogy egy igazságtalan társadalmi ítélettel szemben a család benső és igazságosabb ítélete ellen-súlyt jelenthet, s ha ezt a család elmulasztja, akkor bekövetkezik a tragédia. Ez Bodnárné bűne. S talán ez volt az egyik indítéka annak, hogy a későbbiekben Németh olyan mélyen kibontotta család és társadalom, illetve társadalmi válság és családválság összefüggésének konfliktusait.

De túlmenően ezen az általános gondolaton Ádám Ottó legnagyobb érdeme az, hogy sikerült fellelni és valóban szimbolikussá tenni a Németh László-i anyagot. S ezt nem is lehetett másként, mint Németh Lászlót csehovosítva (külön kellene egyszer írni a Csehov és Németh László közötti lélekrokonságról).

Így válik ugyanis mai égető problémává a *Bodnárné*. A fejlődés nagyon is egyenlőtlen. A társadalom mint „gondoskodó és törekvő anya” egyeseket mérnökké képez, Bodnár Péterekké változtat - származzanak bármilyen osztályból vagy rétegből. De azért a társadalom mégis a Bodnár Jánosok munkáján nyugszik, még akkor is, hogyha Bodnár Jánosnak mérnök vagy orvos vagy másféle hivatása van, de nem ficsúrkedik, nem ragyog, nem él a kirakatban. A kirakatember, a reklámember nálunk is egy anyától származik azzal, aki szellemi vagy testi verejtékével tartja fenn a fényt és a boldogságot.

A drámában a testvérek jelleme, szituációja és egymáshoz való viszonya közvetlenné teszi azt a konfliktust, amelyet Ádám Ottó a maga módszerével nagyon is közvetetté tágít. Dramaturgiaiailag rendkívül érdekes dolog történik itt. Látszólag mindig az a dramatikusabb,

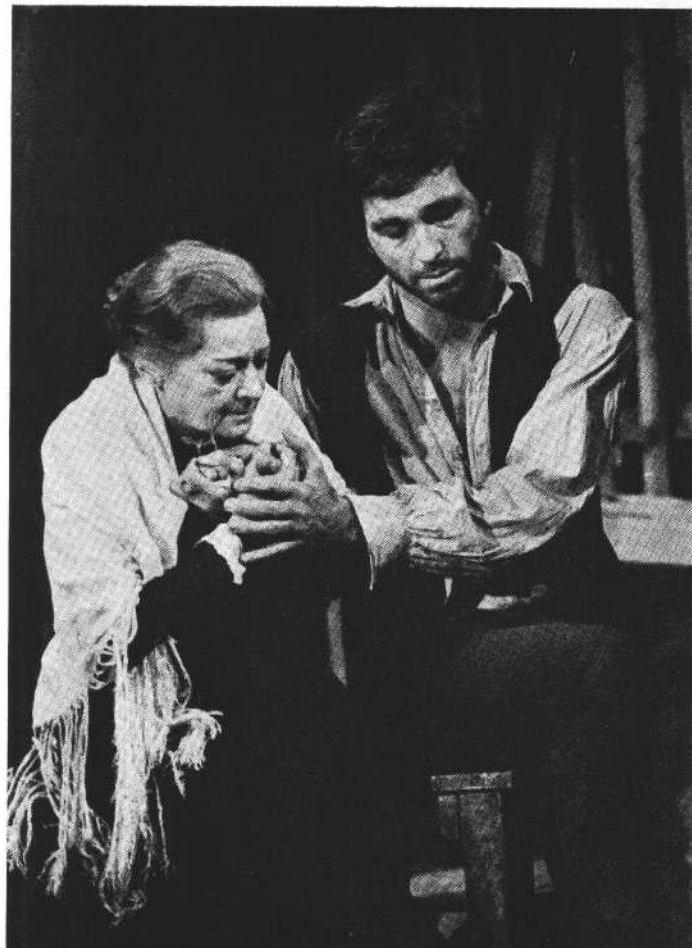
ha az összeütközés viszonylag elvontabb erővonalait „összerántják” és így érzékelhetőbbé teszik. Most viszont bebizonyosodott az, hogy adott szituációban az ellenkező módszer a célravezetőbb és meggyőzőbb. Azáltal, hogy Ádám Ottó a darab látszólagos első szövegét csaknem lesöpörte a színpadról és megtartotta a másodikat, a második felerősödött. Az eredmény pedig egyfelől az, hogy magának a drámának mélyebb rétegét tárta fel, másfelől pedig, hogy ez a mélyebb réteg kor-problémával találkozik.

Így válik Bodnár Péter és Bodnár János tragikus története döbbenetessé. Mert ha csupán a diplomás vagy akta-táskás urak és a paraszt ellentéte kerül színpadra, akkor az egész dráma ferde vágányra siklana. Itt viszont Bodnár Péter mérnöksége nem a megszerzett tudás szimbóluma, hanem belépőjegy az úri világba. S a belépőjegy árát János

NÉMETH LÁSZLÓ: BODNÁRNÉ (MADÁCH SZÍNHÁZ)
KISS MANYI (BODNÁRNÉ) ÉS DÉGI ISTVÁN (ID. BODNÁR JÁNOS)
(IKLÁDY LÁSZLÓ FELV.)

NÉMETH LÁSZLÓ: BODNÁRNÉ (MADÁCH SZÍNHÁZ)
KISS MANYI (BODNÁRNÉ) ÉS HUSZTI PÉTER (BODNÁR JÁNOS)
(IKLÁDY LÁSZLÓ FELV.)

NÉMETH LÁSZLÓ: BODNÁRNÉ (MADÁCH SZÍNHÁZ) HUSZTI PÉTER (BODNÁR, JÁNOS) ÉS ALMÁSI ÉVA (CICA) (IKLÁDY LÁSZLÓ FELV.)

fizeti. Kifizeti - nem a tudást, amit érdemes lenne megfizetni, hanem a megpecsételtséget, a presztízst, a lehetőséget. Fizeti munkájával és megvetettségével egyaránt.

A *pianissimo* jogosultsága

És a halk vonalvezetés ellenére volt valami kísérteties Bodnárné tervezgetéseiben. Nemcsak diplomához juttatta a fiát, nem is csupán az úri világba egyengette útját, hanem a fiú professzorának a lányát is meghívta azzal az elgondolással: Péter majd feleségül veszi a lányt és az após majd állami állással segíti veje karrierjét. Így anyagilag fel-tétlenül visszatérül majd Bodnárné minden befektetése. De visszatérül preztízsz szempontból is. A cél tehát nem a tudás, hanem a megfelelő szituáció és megtérülés. S ilyen módon vált lidércessé a színpad, folyt egybe múlt és jelen és tűntek el a darab egyenetlenségei. Ezért nem lehetett Bodnárénak megbocsátani, mint ahogy ő önmagának sem bocsátott meg, s ez a kegyetlenség tette igazi drámává Németh László művét.

S mindez nagyon helyesen egy majdnem jellegtelen és jellegtelenségében jel-

legzetes színpadképen belül játszódott le. Köpeczi Bócz István díszletei közül különösen megkapó volt a szobadíszlet. Nemcsak azért, mert mélységben igen tagolt, hanem azért is, mert azt a hangulatot árasztotta: Bodnárékban semmiféle nagyzolás nincs. Bodnárék - módos gazda létükre is a legegyszerűbb körülmények között élnek és a feltörekvés pusztán a Péter fiúra koncentrálódik. De nem lehetett volna megteremteni az előbb jellemzett hangulatot Kiss Manyi nélkül. Mindjárt a darab elején világos az, hogy Kiss Manyi tudja: mindazok a szavak, melyek Péter és menyasszonya szájából elhangzanak, naivak, értéktelenek, tartalmatlanok. Csakhogy azt is tudja, ennek így kell lejátszódnia. Magában mosolyog, mikor a többiek hallja, kicsit azt élvezni, hogy számításai beváltak és kicsit azt, hogy mennyire nem tudják az emberek, mi van a sorsuk mögött. S ez a rendkívül okos asszony ennek következtében nem az anyai szeretet őrgöngyében vált át Péter fia halála után János fia védelmezésébe. Kiss Manyinál ez logikusan következik abból, hogy ő előbb is tudta, ki mennyit ér. Ő előbb is Jánost becsülte, de számításai szerint Pétert kel-

lett szeretnie. Kiss Manyi Bodnárnéja megkísérli az úgynevezett társadalmi értékrend anyai szeretetté fordítását, de közben állandóan érezzük, hogy szeretetének tartalma igen mélyen és igen elrejtetten más. S ezért épül ez az alakítás csodálatos, konzekvenciával a darab és Bodnárné utolsó mondatára, ahol is számot kezd vetni saját bűnével.

Érdekes módon a *pianissimo* mint stílus leginkább Balázsovits Lajos Péter-alakítását tette színtelenné, aki a figura ürességét még az óvatos és visszafogott eszközökkel is jól érzékeltette, de az alak felszíni bájából igen keveset adott. Husztai Péter János-alakítása az előadás egyik legvitathatóbb, de legérdekesebb pontja. Mackósan próbálja elegyengetni a duzzogó gyerek és a megsértett, valamint megalázott férfi közötti feszültséget, s érdekes módon az emberi erőtlenséget hangsúlyozza. A darab folyamán emberré nő a férfi érzékelteti és csak egy ponton villantja fel János igazi lázadását. Ez a pont nagyon érdekes. Mi-kor kiejti a fejsze szót, hirtelen bosszút áll saját anyján. Nem Péter miatt, ha-nem azért, mert meggyűlölte az anya furfangjait. Igaz, hogy ez saját vesztesége, de a gyűlölet egy pillanatra erősebbé